

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

|| Sayı/ Issue 20 (Mart/ March 2025), s. 350-366
Geliş Tarihi-Received: 03.03.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 25.03.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.15071201

Sıfır Atık Yaklaşımıyla Atık Kâğıt ve Ambalajlardan Aksesuar Yapımı: Kocaeli İli Örneği

*Accessory Making from Wastepaper and Packaging with a Zero Waste
Approach: The Case of Kocaeli Province*

Zehra PALA YAVUZYİĞİT*

Öz

Üretim ve tüketimin hızla artması, ihtiyaçların karşılanmasında kaynakların yetersiz kalması, insanları yeniden kullanıma yani sıfır atık ve geri dönüşüme yönlendirmiştir. Sanat alanında da sıfır atık kavramı oluşmuş, sanatçılar atık malzemelerle geri dönüşüm üzerine eserler üretmişlerdir. Dünya’da pek çok sektörde hızlı bir ilerleme kateden bu kavramlar ülkemizde de farklı türden malzemenin geri dönüştürülerek işlevsel hale getirilmesinde kendine önemli bir yer edinmiştir. Özellikle atık kâğıt kolay ulaşılabilen ve sanatın çeşitli alanlarında rahatlıkla kullanılabilen malzeme olması dolayısıyla geri dönüşümde ilk sıralarda yer almaktadır.

Çağdaş sanatın multidisipliner ve eklektik yapıda olması, sınırsız çeşitlilikte atık malzemenin sanatla geri dönüştürülebilmesiyle, aksesuar tasarımlarında kullanılabilmesi dikkat çekicidir. Aksesuarlar, giysileri tamamlayan etkili hale getiren ve kullanan kişilerin tarzını yansıtan yardımcı elemanlardır. Aksesuar deyince moda ve giyim aklı gelse de kendi başlarına kullanıldıklarında, sanat eserine dönüştürüldüklerinde ayrı birer ürün ve temel eleman olmaktadır. Masa, pano, çanta, şemsiye, kitaplık, şal, ayakkabı vb. çok sayıda aksesuar örneği bulunmaktadır.

Atık malzemelerle aksesuar yapımı güncel sanat disiplinlerinde hızla yayılmaktadır. Maliyetin sıfır olması veya çok düşük olması sebebiyle insanların ilgi gösterdiği bu alanda üniversiteler, belediyeler, halk eğitim merkezleri, komekler (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Meslek ve Sanat Edindirme Kursları) ve sanat merkezlerinde eğitimler verilmektedir. Bu bağlamda sıfır atık ve ambalaj tasarımının bulunduğu önemli bir merkez olan Kocaeli ilinde alan araştırması yapılmıştır. Güzel ve özgün ürünler üretilen, alanda deneyimli hocalar öncülüğünde eğitimler verilen merkezler detaylı olarak incelenmiş, eserler fotoğraflanarak literatüre eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sıfır atık, geri dönüşüm, aksesuar tasarımı, Kocaeli, atık kâğıt.

Abstract

The rapid increase in production and consumption and the lack of resources to meet the needs have led people to reuse, including zero waste and recycling. The concept of zero waste has

* Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, e-posta: zehra.pala@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1506-785X.

also emerged in art, and artists have produced works on recycling waste materials. These concepts, which have made rapid progress in many sectors worldwide, have occupied a significant place in our country in recycling different types of materials and functionalizing them.

In particular, waste paper ranks first in recycling, as it is an easily accessible material usable in various fields of art. It is evident that contemporary art is multidisciplinary and eclectic, and an unlimited variety of waste materials can be recycled with art and are usable in accessory designs. Accessories are auxiliary elements that complement the clothes, make them efficient, and reflect the style of the people who use them. Although fashion and clothing come to mind when the subject is accessories, they become separate products and key elements when used alone and transformed into works of art.

There exist many examples of accessories, such as tables, boards, bags, umbrellas, bookcases, shawls, shoes, and so on. Accessory making with waste materials is spreading rapidly in contemporary art disciplines. Universities, municipalities, public education centers, Komeks (Konya Vocational Training Courses), and art centers provide training in this field, which people are interested in due to zero or very low cost. In this context, a field study was performed in Kocaeli province, an important center where zero waste and packaging design intersect. The centers where good and original products are produced and training is provided under the leadership of experienced teachers in the field have been examined in detail; the works have been photographed and added to the literature.

Keywords: Zero waste, recycling, accessories, Kocaeli, waste paper.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca atık hep var olmasına rağmen geri dönüşüm veya tekrar kullanımı insanlar için önemli bir konu olmamıştır. Sanayi devrimi ile atık dönüşüm kavramı önem kazanmıştır. Bu tarihten önce atık miktarının görece az olması, insanların bunu bir sorun olarak görmemesine neden olmuştur. 19. yüzyıldan önce atıklar günlük hayatta sürekli olarak kullanılmıştır. Yemek atıkları hayvanlara verilmiş, mobilyalar hasar görünce onarılarak tekrar kullanılmış, kullanılmayacak durumdaki eşyalar çocuklara oyuncak olarak verilmiştir. Bazı atıklar gübre olarak değerlendirilmiş, elbise ve giysiler kâğıt yapımında kullanılmıştır. Kül ise böcek ve haşerelerin uzaklaştırılmasında kullanılarak atık geri dönüşümü sağlanmıştır. Bu güzel dönüşüm uygulamaları hızlı nüfus artışı, sanayi üretimiyle birlikte ucuz seri üretimin yaygınlaşması gibi sebeplerle azalmaya başlamıştır (Mauch, 2016, s. 5).

Atık, tüketim sonucu ortaya çıkan çeşitli yapılardaki zarar verici kimyasal ve fiziksel maddedir (Ünal vd., 1998, s. 11). İnsan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan atıkların yönetimi iki açıdan önem taşımaktadır. Birincisi, atıkların boşaltılması, depolanması, arıtılması ve bertaraf edilmesi gibi aşamalarının sebep olduğu zararları engellemek; ikincisi ise önemli görülen atıkların çevresel kayıplara yol açmasını azaltmaktır (Ewijk ve Stegemann, 2020, s. 1).

Sıfır atık, israf edilen maddelerin geri dönüştürülerek daha verimli kullanılabilmesini sağlamak ve israfı aza indirmek için yapılan eylemleri ifade etmektedir (Çelikbaş, Korkmaz ve Köse, 2021). Tüketim sonucu ortaya çıkan atılacak durumdaki tüm maddelerin belli yöntemlerle tekrar kullanıma uygun hale getirilmesi durumuna sıfır atık denilmektedir.

Sıfır atık hiyerarşisi (Görsel 1), atığın önlenmesi, yeniden kullanılması ve azaltılmasını sağlayan, insan ve çevreye verilen zararı en aza indirebilmek için uygulanan bir anlayışı temsil eder. Sıfır atık hiyerarşisinin ilk basamağı, sıfır atık ürün tasarımıdır. Bu

aşamada amaç ürünlerin ömrünün uzatılabilmesi için onarılması ve kullanışlı hale getirilebilmesidir. Bu aşama gerçekleşmezse çevreye ve insana zarar vermeden doğal süreçlerin işlenmesi sağlanmalıdır (Uz Zaman, 2014, s. 683; Kahraman ve Sarı, 2017, s. 16).

Görsel 1: Sıfır atık hiyerarşisi (Bilgili, 2021, s. 698).

Atık yönetiminde giderek daha fazla önem kazanan sıfır atık kavramı, tüketiciler ve üreticiler tarafından benimsenmiştir. Sıfır atık kavramı ilk kez 1973 yılında ABD’de Dr. Paul PALMER tarafından, ZWI sistemleri şirketi için kullanılmış, firma, elektronik kimyasal atıkların geri dönüşüm ve yeniden kullanım elde etme girişimlerinde bulunmuştur (Er, 2012, s. 3). Sıfır atık projesi, Türkiye’de ise 2017 yılında ilk kez duyurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı himayelerinde ve Çevre ve Şehircilik Başkanlığı önderliğinde tanıtılmıştır. Türkiye’de de uygulamaya konulan proje, kamuda ilk defa Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığında hayata geçmiştir (Erdur, 2019, s. 35). 2018 yılı Sıfır Atık Yönetmelik Taslağı gündeme gelmiş, ilgililerden görüş bildirmesi istenmiştir. Bu talepler doğrultusunda 12 Temmuz 2019 tarihli ve 30829 sayılı Resmî Gazete’de Sıfır Atık Yönetmeliği yayınlanmıştır. 2023 yılından itibaren bütün Türkiye’de sistemin uygulamaya konması amaçlanmıştır. Sıfır atık yönetim sisteminde, her bir renk farklı bir atık çeşidini temsil etmekte olup atıkların biriktirileceği kumbaraların üzerinde, türlerine uygun renklerde bilgilendirme yazıları (Görsel 2) bulunmaktadır (Resmî Gazete, 2019).

Görsel 2: Geri dönüşüm renk grupları (Url-1)

Türkiye’de atık bilincinin oluşması ve verilerle ortaya konulması için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Türkiye’deki; tüm belediyelerden, 50 ve üzeri çalışanı olan imalat sanayi işyerlerinden, kurulu gücü 100 MW ve üzeri olan tüm faal termik santrallerden, tüm organize sanayi bölge müdürlüklerinden, maden işletmelerinden, lisanslı veya geçici faaliyet belgeli tüm atık bertaraf ve geri kazanım tesisleri ile lisansı

olmasa da belediyeler tarafından ya da belediyeler adına işletilen depolama, yakma ve kompost tesislerinden veri elde etmektedir (Tablo 1, 2, 3)(Url-2).

Olusan atık miktarı, 2020, 2022						(Ton)
	Toplam atık miktar		Tehlikeli atık miktar		Tehlikesiz atık miktar	
	2020	2022	2020	2022	2020	2022
Toplam	104 739 181	109 237 232	30 770 088	29 380 898	73 969 093	79 856 334
İmalat sanayi işyerleri	23 867 866	27 969 021	4 597 274	5 439 883	19 270 593	22 529 139
Termik santraller	24 375 356	27 815 548	10 012	10 512	24 365 343	27 805 036
Maden işletmeleri ⁽¹⁾	27 581 875	26 309 170	26 044 730	23 794 881	1 537 144	2 514 289
Organize sanayi bölgeleri	279 067	323 140	116 720	127 268	162 347	195 872
Hanehalkı ⁽²⁾	28 635 018	26 820 352	1 352	8 354	28 633 665	26 811 998

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Önceki yıllarda yayımlanan Sağlık Kuruluşları Atık İstatistikleri, 2022-2026 Resmi İstatistik Programı çerçevesinde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayımlanacaktır.

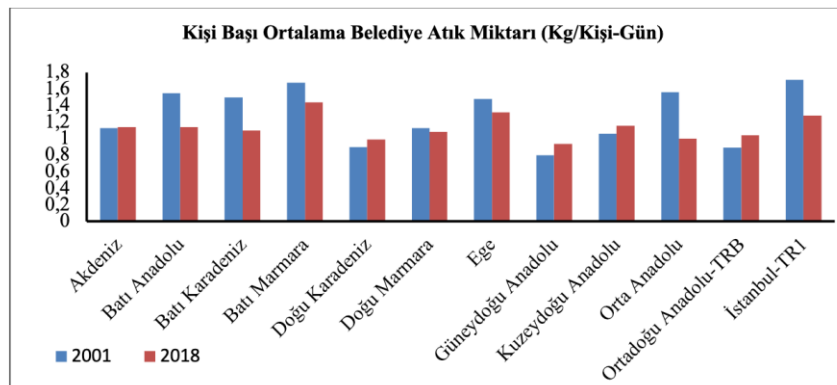
(1) Dekapaj malzemesi/pasa hariç atık miktarıdır.

(2) Hanehalkından kaynaklı atık miktarı, Belediye Atık İstatistikleri Anketi sonuçları kullanılarak tahmin yöntemiyle hesaplanmıştır.

Tablo 1: TÜİK 2020-2022 yılları atık miktarı istatistikleri

Tablo 2: TÜİK 2022 alt sektörler atık istatistikleri

Tablo 3: TÜİK Türkiye’de bölgelere göre kişi başı ortalama belediye atık miktarı

Kocaeli İlinde Sıfır Atık ve Geri Dönüşüm Çalışmaları

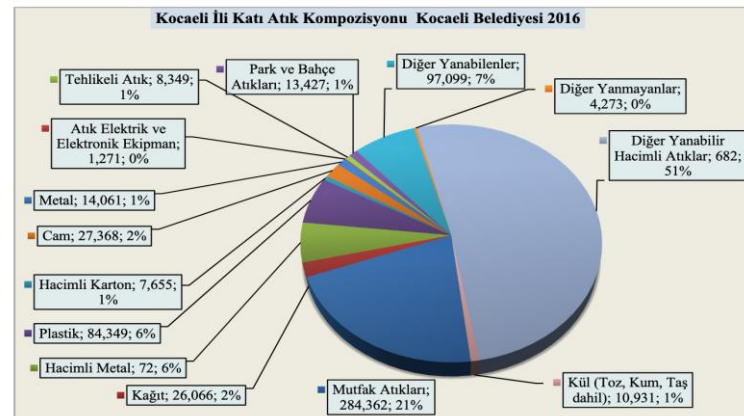
Küresel Çevre Fonunun (GEF) girişimiyle UNDP kapsamında yürütülen “Kirliliğe Karşı Sıfır Atığa Geçiş Girişimi” projesinde Türkiye’de Kocaeli, Sierra Leone Cumhuriyeti’nde Freetown, Tunus’ta Tunus, Çin’de Tianjin ve Uruguay’da Montevideo pilot şehirler belirlenmiştir. Sanayinin önemli kolunu oluşturan Kocaeli ili, 5 milyon Euro’luk bir bütçeyle kurulacak sıfır atık sisteminin içinde atıkları ekonomiye kazandırmayı amaçlamaktadır (Url-3, 4), Kocaeli İlinde katı atık bertaraf tesisleri bulunmakta, faaliyet göstermektedir (Tablo 4)

KATI ATIK BERTARAF TESİSLERİ	İLÇE	MİKTAR (KG)
Solaklar Mevkii /İzmit İl.Sınıf Depolama Tesisi Kapasite: 264.842 m ² (6 ayrı lot)	BAŞİSKELE	33.678
	DERİNCE	42.208
	GÖLCÜK	48.479
	İZMİT	130.665
	KANDIRA	17.304
	KARAMÜRSEL	17.268
	KARTEPE	40.204
	KÖRFEZ	47.751
	KBB	2.732
	GEBZE AKTARMA	132.760
TOPLAM		513.047
*Çiçektepe Mevkii/Dilovası İl.Sınıf Depolama Tesisi Kapasite:66.000 m ² (2 ayrı lot)	ÇAYIROVA	16.264
	DARICA	21.972
	DİLOVASI	6.989
	GEBZE	47.353
TOPLAM		92.578
BELEDİYE ATIĞI (GENEL TOPLAM)		605.625

Tablo 4: ÇDR Kocaeli, 2017, s. 47, Mentеше ve Kızılcım, 2021).

Kocaeli ilinde tehlikeli atıklar, park ve bahçe atıkları, karton, kâğıt, metal, elektronik, plastik, cam, kül ve mutfak atıkları gibi çeşitli atık türleri, geri dönüşümde belirli yüzdeler oluşturmaktadır (Tablo 5). Kocaeli ilinde atık istatistiklerinde diğer yanabilir atıklar grubu %51 ile en fazla yüzdeye sahiptir. Bu grubun içinde mobilya atıkları yer almaktadır. %21 ile mutfak atıkları grubu ise ikinci sıradadır. Bu grupta ise yemek atıkları, gıda atıkları bulunur. %7 diğer yanabilenler (kumaş, çocuk bezi, ayakkabı, vb.), %6 plastik atıklar, %6 hacimli metal atıkları bu sıralamayı takip etmektedir. Kocaeli’nde 95 tehlike içermeyen geri dönüşüm merkezi, 60 ambalaj atığı geri kazanım merkezi, 29 tehlikeli atık dönüşüm merkezi bulunmaktadır (Tablo 5).

Kocaeli’nde nüfus artışının fazlalığı ve sanayi atıklarının yoğun oluşu atık miktarını etkilemektedir. Bu nedenlerle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İzmit Entegre Çevre Projesini oluşturmuştur. 1996 yılı İzaydaş adı ile şirket kurulmuştur. Bu şirket aynı zamanda Türkiye’nin ilk katı atık bertaraf tesisidir. Kocaeli sınırları içerisindeki bütün çöp konteynırları İzaydaş’ a gelmektedir. İl dışından evsel atık grubunda atık kabul edilmemektedir. Bu merkeze gelen endüstriyel atıkların %90 kadarı Kocaeli, İstanbul, Sakarya, Bursa, Yalova ve Tekirdağ’dan gelmektedir. Kocaeli’ de İzaydaş dışında atık kabul eden dört tane merkez bulunmaktadır. Bumerang Atık Bertaraf Tesisi, Chimerec Avrasya Atık Bertaraf Tesisi, ATY Atık Bertaraf Tesisi ve Eral Atık Yönetimi A.Ş. olarak isimlendirilmektedir (Menteşe ve Kızılcım, 2021).

Tablo 5: Kocaeli İli katı atık istatistikleri 2016 (Menteşe ve Kızılcım, 2021).

Kocaeli ilinde şehrin pek çok bölgesinde geri dönüşüm kutuları ve atık toplama merkezleri kurulmuştur. Ayrıca toplama etkinliğinin artırılmasını teminen farklı konumlarda toplama noktalarının oluşturulması amacıyla Mobil Atık Getirme Merkezleri

kurularak sıfır atık yönetim sistemi desteklenmektedir. “Kocaeli İli Sıfır Atık Yönetim Sistemi dahilinde Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyeleri arasında tanzim edilen Mobil Atık Getirme Merkezlerinin Kurulmasına Dair Ortak Hizmet Projesi Protokolü” kapsamında 80 farklı noktaya Mobil Atık Getirme Merkezleri konumlandırılmıştır. Bununla birlikte ilçe belediyeleri tarafından temin edilen mobil atık getirme merkezleri de uygun noktalara konumlandırılmaktadır (Url-6), (Görsel 3, 4).

Görsel 3: Kocaeli İzmit geri dönüşüm kutuları (Url-7)

Görsel 4: Kocaeli atık toplama merkezi (Url-3)

Kocaeli ilinde sıfır atık yaklaşımıyla Dilovası Halk Eğitim Merkezi bünyesinde faaliyet gösteren eğitimciler ve öğrenciler, sıfır atık kütüphanesi adını verdikleri bir alan oluşturmuşlardır. Bu alanda tekerleklerden sandalye ve oturacak, okul sıralarından kitaplık, borulardan duvar süsü ve kitaplık gibi kullanıma uygun eşyalar üretmişlerdir (Görsel 5). Kocaeli'nin Gölcük ilçesinde de sıfır atık projesine katkı sağlamak isteyen öğretmenler, atık meyve ve sebze kasalarından kütüphane oluşturmuştur (Görsel 6).

Görsel 5: Dilovası Halk Eğitim Merkezi sıfır atık kütüphanesi (Url-8)

Görsel 6: Gölcük atık geri dönüşüm çalışmaları (Url-9).

Kocaeli ilinde hem kurs merkezlerinde kursiyerler tarafından hem de kendi atölyelerinde sanatçılar tarafından sıfır atık geri dönüşüm çalışmaları sürdürülmektedir (Görsel 7,8,9,10,11,12).

Görsel 7: Kocaeli atık geri dönüşüm kursları (Url-10)

Görsel 8, 9: Ressam Sare Ertaş Kural atık geri dönüşüm çalışmaları (Url-11)

Görsel 10, 11: Kocaeli'nde lise öğrencileri atık geri dönüşüm çalışmaları (Url-12)

Görsel 12: Cam ustası Ahmet Karaahmetoğlu atık geri dönüşüm çalışması (Url-13)

Aksesuarın tanımı

Aksesuar, TDK'ye göre üç şekilde tanımlanmaktadır. Birinci tanımı, "Bir aletin, bir makinenin işlevine katılmayan ancak kendine özgü ayrı bir yararı bulunan alet, araç veya nesne." İkinci tanımı, "Giysiyi bütünleyen çanta, kemer, şapka, eldiven, mücevher vb. eşya." Üçüncü tanımı "Konunun gerektirdiği ölçüde kullanılan, bir sahne içinde yer alan veya oyuncunun dekor gereği kullandığı çeşitli eşya". Bu şekilde tanımlanan aksesuar ana parçaya yardımcı, tamamlayıcı özelliktedir.

Yapılan kazılar ve arkeolojik bulgular göstermektedir ki; eski örneklerden günümüze kadar aksesuarlar ve teknikler büyük oranda değişiklik göstermiştir (Ertan, 2022). İlkel dönemlerde ellerine aldıkları taşlarla takı ve süs eşyası yapan insanlar, zamanla bu yeteneklerini kullanım eşyalarından yaşam alanlarına kadar yansıtmışlardır. Bu süreçte hem teknik hem de uygulama anlamında ilerlemişlerdir. Aksesuarlar zamanla kendi başlarına anlamı olan temel eleman görevi de üstlenmiştir (Gül, 2019) (Görsel 13). Dünya genelinde insanların yaşamlarında kültürel özelliklerin ve estetik algıların sanata taşındığı ve somut olarak var olduğu görülmektedir (Kandemir ve Nas, 2022, s. 3747).

Görsel 13: Evenk Şaman Başlığı Url-14, Aktaran: Karataş, 2024, s. 14.

Modern hayatın getirdiği hızla büyüyen moda pazarı, tasarımcıları aksesuar alanında da çeşitli malzeme ve farklı ürün kaynağı arayışına itmiştir. Yaşanan savaşlar, sosyo-ekonomik durumlar ve teknolojik gelişmeler sanatın, tasarımın gelişimini hızlandırmış ve moda aksesuar ürünleri içerisinde de büyük bir etki oluşturmuştur. Özellikle 1960 sonrası kültürel ve sosyal yeniliklerle beraber, sanat disiplinlerinin birbirleriyle olan sınırlarının ortadan kalkması etkileşimi artırmıştır. Sanat disiplinlerinin aksesuar tasarımcılarına ilham kaynağı olmuştur. Öncü moda tasarımcıları arasında yer alan Louis Vuitton, Chanel, Cristobal Balenciaga, Yves Saint Laurent ve Alexander

McQueen gibi dünyaca bilinen tasarımcılar aksesuar tasarımlarında (Görsel 14,15) önemli eserler üretmiştir (Görsel 13). Ayrıca bu sanatçılar beraber de çalışarak değerli eserler üretmişlerdir (Akyıldız & Enes, 2022, s. 362).

Sanatta güncel ve yenilikçi kavramlar, sanatçı ve tasarımcıları sınırların ötesine taşımıştır. Hayal gücünün verdiği sınırsız güç ve sanatın getirdiği yenilikçi kavramlar bir araya gelince sanat ve üretim çok daha ileri seviyeye taşınmıştır. Kullanılan malzemenin çeşitliliği ve teknik yenilikler de sanatçıları emsali olmayan eserler üretmeye yöneltmiştir. Somut eserlerin yanı sıra soyut, sürrealistlik çalışmalar farklı bakış açıları sunmuştur (Akyıldız & Enes, 2022).

İnsanlık tarihinin gelişimini açıklarken olduğu gibi sosyal hayattaki gelişmeleri de açıklamak için tarihi bir bütün şeklinde ele almak, konumlandırmak kolay olacaktır. Aynı şekilde aksesuarında tanımını yaparken sadece günümüzü değil, geçmiş ile bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir (Sadıkoğlu, 2006).

Görsel 14,15: Louis Vuitton/Tschabalala Self, çanta tasarımı, 2019, "Partners" Url-15, Aktaran: Akyıldız ve Enes, 2022.

Dünyada ve Türkiye’de atık malzemelerle yapılan sanatsal çalışmalar

20. yüzyılın ikinci yarısı, pek çok açıdan değişim ve dönüşümün yaşandığı bir zaman dilimidir. Yaşanan büyük savaşlardan sonra sanatın merkezi Avrupa’dan Amerika’ya kaymış, doğal kaynakların da zarara uğraması, tüketimin hızla artması gibi faktörler sebebiyle insanlar doğal yaşantıdan uzaklaşmıştır. 1960 yılından sonra ise bazı sanatçılar insanı doğal olana yaklaştırmak için dikkat çekici eserler üretmiştir (Görsel 14, 15, 16, 17).

İnsanın doğal olandan uzaklaşması ve tüketici konumda olması doğaya zarar vererek atık miktarının devasa boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur. Sanatçılar ise bu durumu fark ederek farkındalık oluşturmak amacıyla eserler üretmiştir (Yücel, 2020). Giderek yaygınlaşan bu çalışmalar her ülkenin farklı uygulamalarıyla gelişmiştir.

Kamikatsu, Japonya’nın güneybatı bölgesinde bulunan, 2000’e yakın nüfusu olan bir kasabadır. Bu kasaba atık geri dönüşümü için 1997 yılında bir hareket başlatmıştır. Atıksız bir yaşam kültürü hedefiyle çöplerin yakılmadan geri dönüştürülebilmesi için çeşitli projeler oluşturmuştur. Çöpler belli gruplara ayrılarak atılmakta böylelikle geri dönüşümde kolaylık sağlamaktadır. 9 ayrı kategoriye ayrılan çöpler zamanla 45 kategoriye yükselmiştir. Bu kategoriler; çelik konserve kutusu, alüminyum konserve kutusu, plastik, kıyafetler, cam ve organik atıklar gibi pek çok maddeden oluşmaktadır. Kasaba halkı bu uygulamayı yaşamlarına tamamen geçirerek benimsemişlerdir. Zamanla

daha iyi şekil alarak, farklı ülkelerden gelen turistlere ilham kaynağı olmakta ve örnek teşkil etmektedir (Çelikbaş, Korkmaz & Köse, 2023, s. 59).

Görsel 16: Guerra de la Paz, 2009, metal şarap kovası standı (Yücel, 2019).

Guerra de la Paz isimli grup Miami'de kurulmuştur. Topluluk, yaptıkları çalışmalarda insanlığın özellikle tekstil alanında çılgın bir tüketime sebep olduğuna ve bunun önlenmesi gerektiğine dikkat çekmeye çalışmaktadır (Görsel 16).

Görsel 17: Subodh Gupta. 2014. DaDa National Gallery of Modern (Yücel, 2019).

Subodh Gupta ve benzeri gruplar, atık geri dönüşümü için çok fazla yöntemi bir araya getirmektedir. Tim Noble ve Sue Webster isimli sanatçılar atık malzemelerle gölge heykeller meydana getirmektedirler (Görsel 17).

Ptolemy Elrington, park ve yol kenarlarındaki yerlerden jant kapaklarını geri dönüştürmektedir. Elrington karşılaştığı bu türden nesnelerin geri dönüşümünden çok keyif aldıklarını belirtmektedir (Url-16)

Görsel 18, 19: Atık metal ve tellerden heykel yapımı

Özellikle metal, demir gibi malzemelerle üretilen sanat eserleri büyük boyutlu olduğundan dikkat çekicidir (Görsel 18,19,20).

Görsel 20: Üsküplü Türk sanatçı Özbek Ayvaz'a ait atık demirden heykeller (Url-17)

Türkiye’de sıfır atık kulüpleri, web sayfaları, gazeteler kurularak geri dönüşüm bilinci oluşturulmaya devam etmektedir. Bu farkındalık giderek artmakta ilköğretimden itibaren insan hayatında yer almaktadır (Görsel 21,22).

Görsel 21, 22: Sıfır atık farkındalık afişleri (Url 18-19)

Yöntem

Araştırma kapsamında Kocaeli İlinde faaliyet gösteren tüm merkezlerle ve ilgili kişilerle (Hereke Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Dilovası Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Hereke Komek Müdürlüğü) görüşülerek bilgi alınmıştır. Araştırma Hereke ve civarındaki merkezlerde ilerlemiştir. Atık malzemeleri geri dönüşüm amacıyla kullanan ve kurs vererek yöre halkını bu konuda bilinçlendiren Halk eğitim merkezleri ve Komek bünyesindeki yetkililerle (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Meslek ve Sanat Edindirme Kursları) sözlü görüşme yapılmıştır. Ev hanımlarının ağırlıkta olduğu kurs merkezlerine gidilerek bilgiler alınmıştır. Atık kâğıtların toplanma merkezlerinden temin eden veya kendi atık kâğıtlarıyla bu sanatı icra eden kişiler ev hanımlarıdır. Hereke merkezde bu çalışmaların sürdürüldüğü görülmektedir. Yapılan görüşmelerde bu alanda eğitim alan ev hanımlarının bir kısmının emekli olduğu ve hobi olarak bu alana yöneldiği diğer ev hanımlarının ise güncel bir konu olduğu için atık konusuna yöneldiği bilgisine ulaşılmıştır. Ev hanımları ilk olarak kendi evlerindeki atık malzemeleri bir araya getirerek ne amaçla aksesuar yapacaklarına karar vermişlerdir. Tutkal, karton, makas vb. malzemeleri temin ettikten sonra günlük hayatta kullanabilecekleri, kolay üretebilecekleri ürünler oluşturmuşlardır. İki yıllık sürede; kravat, telefon kılıfı, ayakkabı süsü, ekmek kutusu, çanta, saksı, masa süsü, kalemlik, boyama tahtası, boyama defteri, bileklik gibi

ürürler üretmişlerdir. Ancak tamamına ulaşma fırsatı olmamıştır. Yapılan sözlü görüşmede bu kişilerin eğitim durumu, yaş faktörü, ürettikleri eserlerin neler olduğu, ne amaçla bu kurslara katıldıkları gibi bilgilere ulaşılmıştır. Bu kişiler eğitimden çok keyif aldıklarını ve kurslara devam edeceklerini belirtmişlerdir.

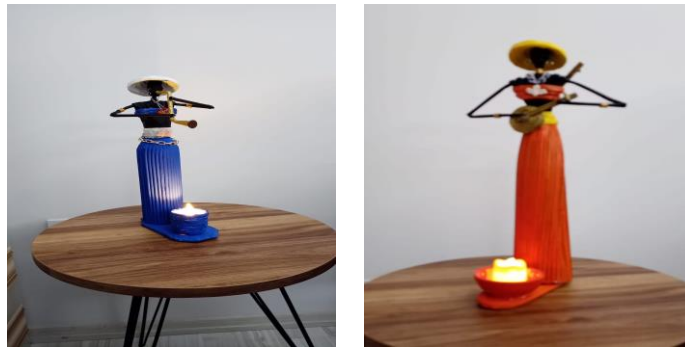
Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma nitel ve betimsel araştırma deseni ile yapılandırılmıştır. Bu araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden; fotoğraf kayıtları, yazılı ve basılı kaynaklar, makaleler, kitaplar, bildiriler, tezler, süreli yayınlar, internet kaynakları kullanılmıştır. Mevcut bulgular literatür ışığında yorumlanarak ortaya çıkan sonuçlar üzerinde değerlendirmeler aktarılmıştır.

Araştırmadaki amaç; atık malzemelerin farklı kullanım amacıyla üretildiği örneklerin araştırılmasıdır. Aksesuar olarak kullanılması ise güncel bir konudur. Bu konuda yapılan çalışmaları arşivleyebilmek önemlidir. Daha önce bu alanda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak moda tasarımı üzerine yapıldığı görülmüştür. Bu sebeple aksesuar tasarımında atık malzeme ile üretim yapılması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın evrenini Kocaeli İli sanatları; örneklemini ise Kocaeli İlindeki kurs merkezlerindeki atık malzemeli çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Halk eğitim merkezi ve Komek'te alan araştırması yapılmıştır. Yaklaşık iki yıldır bu alanda eğitimlerin başladığı bilgisi edinilmiştir. Çalışma grubunu kurs merkezlerine gelen ev hanımları oluşturmaktadır. Bu kişiler Hereke merkezde ikamet etmektedir. Yaş grupları 40-56 aralığındadır. İncelenen örnekler sayıca fazladır. Ancak çalışmaya bir kısmı dâhil edilmiştir. Üretilen çalışmaların fotoğraflarının eksik olması, bazı üretimlerin satış yapılmış olması veya hediye edilmiş olması sebebiyle tüm eserlere ulaşamamıştır. Örnekler kasıtlı nitel araştırma yöntemiyle seçilmiştir. Araştırma için yapılan sözlü görüşmede ev hanımları, atık ve geri görüşüm kavramlarını sıklıkla duyduklarını ve ilgilendiklerini aktarmışlardır. Birbirlerine yakın ikamet ettikleri için çevrelerine duyurdukları ve eğitime katılanların sayısının arttığını da belirtmişlerdir. Eğitimde tamamen atık kâğıt kullandıklarını ve çıkan çalışmaların kendilerine ait olduğunu eklemişlerdir. Kullandıkları malzeme; kâğıt, gazete, tutkal, makas, kibrit çöpü, karton, ambalaj kutularıdır. Kâğıtları önce çizip sonra keserek ayırmakta sonra bileştirerek şekil vermektedirler. Ortaya ise kullanabilecekleri keyif aldıkları ürünler çıkmıştır.

Bulgular

İncelenen örnekler, masa aksesuarı, saksı, mumluk, çanta ve şişe türündedir.

Görsel 23, 24: Atık kâğıt ve ambalajlardan mumluk yapımı (Binnaz ÖZ'e ait)

Kadın figürü üzerinde çalışılan örnekte (Görsel 23, 24) müzik aleti çalarak eğlenen kadınların ışık ile birleşimi görülmektedir. Dekoratif süsleme eşyası olarak planlanmış örneklerde kadın silüeti kalıp üzerine kâğıtlar tutkalla şekillendirilerek yerleştirilmiş ve şekil verilmiştir. Boyama yapılarak renklendirilmiştir. Kollar kibrik çöpünden, müzik aletleri kartondan yapılmıştır. Kaidesi ise ahşap atık malzemeden oluşturulmuştur.

Görsel 25, 26: Atık kâğıtlarla saksı yapımı (Songül ARPA ve Nurgül DEMİR'e ait)

Kâğıtlar (Görsel 25, 26) kare ve yuvarlak şekilde bükülerek şekillendirilmiş, tutkalla birleştirilerek saksılar oluşturulmuş ve içine bitki yerleştirilerek kullanılmıştır.

Görsel 27, 28: Süs eşyaları (Çiğdem KARA ve Esra HAKYEMEZ'e ait)

Masa üstü aksesuarı olarak tasarlanan örnekler kâğıtların yapıştırılıp boyanması ile oluşturulmuştur. Kalın mukavva kâğıtlarla iskelet oluşturulmuş içlerine bükülerek şekil verilen parçalar yerleştirilmiştir (Görsel 27). İçine mum yerleştirilmiş yatay kâğıt çubuklarla çatı formu verilmiştir.

Ev ve bahçe tasvirlerinin görüldüğü örnekte (Görsel 28) İskelet kalın kartonlarla oluşturulmuş, üzeri boyanmış ve ahşap kaide üzerinde birleştirilmiştir. Midye kabukları, boncuklarla süslenmiştir.

Görsel 29, 30: Şişe örnekleri (Elif ÖZTUNÇ'a ait)

İki şişenin (Görsel 29, 30) içi ve dışı, kâğıt boyama ve yapıştırma tekniği kullanılarak süslenmiştir. Sarı renk üzerine siyah kedi figürü, yanında kediyle oturan çocuk figürü kullanılarak süsleme yapılmıştır. Şişeler atık olup geri dönüştürülmüştür.

Görsel 31, 32: Çanta yapım aşamaları (Ayşe Nurten HAKMAZ'a ait çanta)

Görsel 33, 34: Çanta örnekleri (Ayşe Nurten HAKMAZ'a ait çanta)

Çanta örneklerinde, kesilen dikey kâğıtlar kare şekiller verilerek tutkalla yapıştırılmış ve dikilmiştir. İç kısmına ise astar yerleştirilmiştir (Görsel 31, 32, 33, 34).

Değerlendirme ve Sonuç

Atık ve geri dönüşüm kavramlarının önem kazandığı günümüzde, Kocaeli İlinde yürütülen faaliyetler değerlidir. Geri dönüşüm merkezlerinin varlığı, Belediye ve Valilik desteklerinin sağlanması ve çevre illerin ilgisi, Kocaeli ilini araştırılması ve belgelenmesi gereken önemli bir atık dönüşüm merkezi hâline getirmektedir. Özellikle, katı atıkların

çevreye ve insan sağlığına verdiği zarar göz önüne alındığında, atık yönetimini dengelemek önemli bir konu hâline gelmektedir. İlk adım önleme ve azaltmak olmalıdır. Eğer bu adım uygulanmazsa, geri dönüşümün mümkün olamayacağı kadar fazla atık birikebilir.

Atıkların dönüştürülerek aksesuar olarak kullanılması fikri, güncel bir konu hâline gelmiştir. İncelenen örnekler günlük kullanım eşyalarını ve dekoratif süs eşyalarını oluşturmaktadır. Kâğıt, cam şişe, kibrit çöpü, iplik ve çubuk gibi malzemelerden yapılan aksesuarlarda yapıştırma, boyama ve dikme işlemleri uygulanmıştır. Bu örnekler, atık kâğıtlarla şık aksesuarların kısa sürede oluşturulabileceğini göstermektedir.

Atık geri dönüşümü gelecek nesillere daha iyi bir çevre bırakmamızı sağlayacaktır. Geri dönüştürülen malzemeler üretmek, bizleri sadece tüketici olmaktan çıkararak üretici olmamızı da sağlar. Bu davranışların kazandırılmasında önemli bir yöntem sanatla sağlanmaktadır. Beğenilmeyen, atılan malzemeler beğenilen tercih edilen ürünlere dönüştürülebilir. Bunun sağlanması ise eğitimle mümkün olacaktır. Bu nedenle ders müfredatlarına atık geri dönüşüm ile ilgili dersler eklenebilir.

Günümüzde ekonomik yarar sağlayacak az malzeme ve geri dönüşüm çalışmalarının artması, farkındalığın artırılması bizlere toplumsal katkı da sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akyıldız, Ç. & Enes, Ö. (2022). 1960 sonrası sanat disiplinlerinin moda aksesuar tasarımına etkisi ve tasarım önerisi. *International Social Sciences Studies Journal*, 8(94), 360-373.
- Bayrak, B. (2011). *İzmir ili deri giyim ve aksesuarlarının incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bilgili, M. Y. (2021). Sıfır atık yaklaşımının kökenleri ve günümüzdeki anlamı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 683-703.
- Çelikbaş, E. Ö., Korkmaz, A. & Köse, H. (2023). Sanat terapilerinde geri ve ileri dönüşüm örneği, sıfır atık köyü Kamikatsu. *Avrasya Beşerî Bilim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 55-74.
- Ewijk, S. & Stegemann, J. A. (2020). Recognising waste use potential to achieve a circular economy. *Waste Management*, 105, 1-7.
- Er, M. K. (2012). *Sıfır atık yönetimi ve ofis tipi binalarda uygulanması*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Erdur, E. (2019). *Türkiye’de sıfır atık projesi ve projenin kamu kurumlarında uygulanması; Süleymanpaşa Belediyesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ertan, N. (2022). Takıda ileri dönüşüm (Upcycle) uygulamaları. *Kesit Akademi Dergisi*, 8(32), 182-199.
- Gül, D. (2019). *Afrika maskelerinden hareketle bireysel uygulamalar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Gül, M. & Yaman, K. (2021). Türkiye’de atık yönetimi ve sıfır atık projesinin değerlendirilmesi: Ankara örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(4), 1267-1296.

- Kahraman, C. & Sarı, İ. U. (2017). Introduction to intelligence techniques in environmental management. Kahraman C. Sarı İ. (Eds), *Intelligence Systems In Environmental Management: Theory and Applications*, 1-18.
- Karademir, M. & Nas, E. (2022). Macaristan halk işlemlerinde görülen karakteristik özellikler. *International Social Sciences Studies Journal*, 8(108), 3747-3767.
- Karataş, İ. (2024). *Günümüz aksesuar tasarımında doğal nesnelerin kullanımı*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Altınbaş Üniv.
- Mauch, C. (2016). Introduction: The call for zero waste. C. Mauch (Ed.). *A future without waste? Zero waste in theory and practice* (p. 5-12). Munich: Rachel Carson Center Perspectives.
- Menteşe, S. & Kızılçam, G. (2021). Türkiye’de katı atık yönetim uygulamaları ile İzaydaş (Kocaeli) örneğinin karşılaştırılması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(46), 109-128.
- Uz Zaman, A. (2014). Identification of key assessment indicators of the zero waste management systems. *Ecological Indicators*, 36, 682-693.
- Ünal, E., Duyguluer, F. & Bolat, E. Z. (1998). *İmar terimleri*. Ankara: Yorum Matbaası.
- Yücel, B. (2020). Atık malzemelerin çağdaş sanatta yansımaları. *İdil*, 65, 31-40.

İnternet Kaynakları

- Url-1: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/amasya/haberler/renk-skalas--20180209125537-20180307061653.jpg?url=1> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-2: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Atik-Istatistikleri-2022-49570> [Erişim Tarihi: 02.01.2025].
- Url-3: <https://www.gebzeyenigun.com/kocaeli-sifir-atikla-ekonomiye-can-verecek/71608/> [Erişim Tarihi: 11.01.2025].
- Url-6: <https://www.kocaeli.bel.tr/hizmet/mobil-atik-getirme-merkezleri-88.html> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-7: <https://www.kocaeli.edu.tr/haberler/izmit-meslek-yuksekokulu-sifir-atik-belgesi-ile-surdurulebilir-gelecege-adim-atti-5ea> [Erişim Tarihi: 03.01.2025].
- Url-8: <https://www.kocaelikoz.com/haber/10175019/bu-kutuphanedeki-her-esya-atik-malzemelerden-yapildi> [Erişim Tarihi: 11.01.2025].
- Url-9: <https://www.euturkhaber.com/kocaelide-atik-meyve-ve-sebze-kasalarindan-kutuphane-yaptilar/> [Erişim Tarihi: 10.01.2025].
- Url-10: <https://www.kocaeligazetesi.com.tr/haber/20171738/anne-sehirde-atik-malzemeler-sanat-eserine-donusuyor> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-11: <https://www.ozgurkocaeli.com.tr/haber/12428552/elektronik-malzemeler-sanatla-birlestirildi-ortaya-bu-tablolar-cikti> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-12: <https://www.bugunkocaeli.com.tr/haber/20375872/kocaelide-ogrenciler-atik-malzemelerden-sergi-acti> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-13: <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/atesle-yeniden-bulusan-atik-cam-ustasinin-elinde-sus-esyasina-donusuyor/3256907#> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].

- Url-14 <https://bilginlertekkesi.wordpress.com/2020/01/22/1533/> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-15 <https://howtospentit.ft.com/womens-style/206342-louis-vuitton-ups-the-avant-garde-bag-ante-with-its-new-art-collaborations> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-16 <https://dergice.com/atik-malzemeler-kullanarak-sanat-eseri-yaratan-sanatcilar>
- Url-17 <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/uskuplu-turk-sanatci-atik-demirleri-sanata-donusturuyor/2699818> [Erişim Tarihi: 12.01.2025].
- Url-18 <https://sifiratik.gov.tr/kutuphane/gorseller#example-set-9> [Erişim Tarihi: 11.01.2025].
- Url-19 <https://sifiratik.gov.tr/kutuphane/gorseller#example-set-2> [Erişim Tarihi: 04.01.2025].